

Урбаністика та безбар'єрність: принципи інклюзивного міста

Віталій Копил, студент ¹ (ORCID: 0009-0009-5206-9185),
Олексій Журавльов, д-р екон. наук, доцент, проф. ¹ (ORCID: 0000-0002-3286-9224)

¹ Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто безбар'єрність як одну з основ сучасної урбаністики. Проаналізовано принципи формування доступного міського середовища та наведено приклади їхньої реалізації у світі й в Україні. Наголошено, що безбар'єрність — це не лише зручні пандуси чи транспорт, а цілісна філософія міста, де кожен мешканець почувається повноцінним учасником життя.

Ключові слова: інклюзивне місто, безбар'єрність, урбаністика, доступність, універсальний дизайн.

1. ВСТУП

Сьогодні, коли міста ростуть і змінюються швидше, ніж будь-коли раніше, важливо не забувати про тих, для кого навіть звичайна прогулянка вулицею може стати викликом. Люди з інвалідністю, батьки з візками, літні мешканці, діти — усі вони потребують простору без перешкод. Саме тому поняття «безбар'єрність» поступово перетворюється з модного гасла на обов'язковий стандарт. Якщо ще 30–40 років тому акцент робили на транспорті та швидкості пересування, то тепер на перший план виходить якість життя, комфорт і доступність для кожного. Для України ця тема набуває особливої актуальності в контексті відбудови після воєнних руйнувань: ми маємо шанс закласти одразу сучасні принципи, а не відтворювати застарілі практики.

2. МЕТА

Метою дослідження є визначення й аналіз принципів формування безбар'єрного міського середовища та вивчення практик їхнього впровадження. Робота має на меті:

- показати, що безбар'єрність — це комплексна характеристика міста, яка охоплює транспорт, публічні простори та архітектуру;
- узагальнити міжнародний досвід і виокремити його аспекти, корисні для України;
- розглянути український контекст та визначити основні труднощі й перспективи;
- підкреслити значення безбар'єрності у післявоєнній відбудові міст.

3. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ БЕЗБАР'ЄРНОГО МІСТА

Щоб продемонструвати системність, принципи можна подати у вигляді схеми:

Рисунок 1. Схематичне зображення основних принципів формування безбар'єрного міста.

Універсальний дизайн

Його суть полягає у створенні середовища, зручного для всіх із самого початку, а не через спеціальні адаптації. Це широкі тротуари без зайвих перепон, будівлі з автоматичними дверима, низькопідлоговий транспорт. Завдяки універсальному дизайну простір стає інклюзивним природно, а не через додаткові пристосування [2].

Доступна мобільність

Безбар'єрність неможлива без безперервного маршруту пересування. Понижені бордюри, тактильна плитка, доступні зупинки громадського транспорту та безпечні пішохідні переходи — все це формує відчуття свободи пересування. Громадський транспорт має бути доступним для людей на візках, літніх осіб чи батьків із дитячими візками [2, 1].

Просторова орієнтація

Людині важливо не тільки пересуватися, а й орієнтуватися у просторі. Це забезпечується зрозумілою навігацією, чітким маркуванням маршрутів, контрастними кольорами на сходах і пандусах, дублюванням інформації у різних форматах (візуально, тактильно, звуково) [2].

Соціальна інклюзія

Місто не повинно бути набором ізольованих функцій, воно має формувати простори для взаємодії. Інклюзивні парки, сквери, культурні центри створюють умови, коли різні групи населення не лише співіснують, а й взаємодіють. Це посилює почуття громади та сприяє соціальній згуртованості [4].

4. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У багатьох країнах безбар'єрність стала невід'ємною частиною урбаністичної політики.

- **Копенгаген (Данія):** реалізовано систему вулиць із пріоритетом для пішоходів і велосипедистів. Тут створюються "мікрорайони пішої доступності", де всі базові послуги знаходяться в радіусі 15 хвилин ходьби [2, 6].
- **Барселона (Іспанія):** у межах концепції *Superblocks* передбачено зменшення автомобільного трафіку та створення публічних просторів, зручних для людей різного віку й фізичних можливостей [5, 6].
- **Токіо (Японія):** місто активно впроваджує тактильну плитку, доступний громадський транспорт і зрозумілу навігацію, що особливо важливо в умовах високої щільності населення [2].

5. УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

В Україні розвиток безбар'єрності набуває особливої актуальності.

- У 2021 році ухвалено **Концепцію розвитку безбар'єрного простору**, яка передбачає інтеграцію принципів інклюзивності у всі сфери життя [1].
- У Києві, Львові та Вінниці реалізуються пілотні проєкти з облаштування доступних переходів, безпечних зупинок, модернізації громадського транспорту [1].
- Важливим кроком є впровадження програми «**Безбар'єрна Україна**», яка охоплює як фізичну, так і цифрову доступність, а також формування нової культури проєктування [1].

Попри позитивні тенденції, чимало міст досі мають бар'єри у вигляді високих бордюрів, відсутності ліфтів у підземних переходах, недостатньої кількості низькопідлогового транспорту [3]. Це свідчить про потребу системного впровадження стандартів безбар'єрності на всіх рівнях проєктування та будівництва.

6. ВИСНОВКИ

Безбар'єрність є ключовою складовою інклюзивного міста. Вона забезпечує **рівні можливості для всіх мешканців**, сприяє розвитку людського потенціалу, підвищує соціальну згуртованість і формує позитивний імідж міста на міжнародному рівні.

Умови відбудови українських міст відкривають унікальну можливість одразу впроваджувати сучасні стандарти універсального дизайну, доступності та інклюзії. Це дозволить створити простір, комфортний і безпечний для кожного, що відповідатиме європейським нормам сталого розвитку.

Список літератури

- [1] Кабінет Міністрів України. Концепція розвитку безбар'єрного простору в Україні. Київ, 2021.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421>
- [2] Gehl J. *Cities for People*. Island Press, 2010.
- [3] Situational Analysis on the Rights of Persons with Disabilities in Ukraine, 2025.
URL: <https://globaldisabilityfund.org/new/wp-content/uploads/2025/03/SITAN-Ukraine.pdf>
- [4] Гецов А., Кулініч Т. Безбар'єрність у міському середовищі: виклики та перспективи. Архітектурний вісник, 2022, №3.
- [5] Resilience in Action: Barcelona's Superblock Programme, 2023.
URL: https://coebank.org/media/documents/Thematic_Review_Barcelona_Superblock.pdf
- [6] Legislative regulation of digital barrier-free environment: Best European practices, 2023.
URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/undp_ukraine_-_digital_accessibility_legislation_european_best_practices_-_eng_0.pdf